

Datum : 19 november 2012
Aan : Bestuur GAS
Van : Martijn Defilet (gemeente Arnhem), Maarten Wispelwey (regio Noord-Veluwe)
Betreft : Koers in de toekomst, discussiestuk

DE GELDERSE ARCHAEOLOGISCHE STICHTING (GAS) EN HAAR KOERS VOOR DE TOEKOMST

1 Andere tijden

Het archeologische bestel is de afgelopen tijd flink veranderd. Nadat Nederland en de overige lidstaten in 1992 het Verdrag van Malta ondertekenden en uitgangspunten hiervan (uiteindelijk) in september 2007 in de gewijzigde Monumentenwet werden opgenomen, heeft de archeologie veel meer dan voorheen een goede positie in het proces van de ruimtelijke ordening. Dat vertaalt zich in:

- Het vroeg betrokken zijn in planprocessen;
- verankering van onderzoeksplichten in het traject van de omgevingsvergunning;
- de uitbreiding van het aantal gemeentelijke archeologen en de komst van een nieuwe ambtenaar: de regioarcheoloog;
- gemeentelijke beleidsnota's archeologie, verwachtingskaarten, maatregelenkaarten en onderzoeksagenda's;
- provinciaal beleid: het archeologische afwegingskader en subsidies als stimulans om een regioarcheoloog aan te stellen;
- de vele visualiseringprojecten, aansluitend op een groeiende interesse voor historie onder de bevolking, en een massa aan onderzoeksgegevens, onder meer gepubliceerd in publieksvriendelijke boeken.

De geschiedenis van de GAS gaat ver terug. Zij ontstond in 1949, toen de Stichting tot Bescherming van Praehistorische Cultuurmonumenten in Gelderland haar naam hierin wijzigde. Laatstgenoemde stichting werd opgericht in het begin van de jaren '30 van de vorige eeuw, toen bleek dat de Provinciale Gelderse Archeologische Commissie (van 1902) haar taak om 'voorwerpen van archeologisch belang in stand te houden en te bewaren', niet kon combineren met de (reguliere) historische monumentenzorg. De stichting nam deze taak over en werd een (pre)historische evenknie.

Nu, met alle archeologische ontwikkelingen van de afgelopen tijd, is de GAS als provinciale hoeder van het Gelderse archeologische erfgoed ingehaald door de tijd. Professionele archeologen houden zich hier nu fulltime mee bezig. Gelderland mag zich zelfs op de borst kloppen dat het als eerste provincie in Nederland een 100% dekking met gemeentelijke- en regioarcheologen heeft. Is daarmee het bestaansrecht van de GAS verdwenen?

2 De GAS als spin in web

De vraag van de vorige alinea kan met een duidelijk 'nee' worden beantwoord. De veelheid van uitgevoerd archeologisch onderzoek in Gelderland maakt dat er behoefte is aan een centraal podium waarin gegevens worden ontsloten. Dat podium kan een nieuw leven in te blazen, Gelderse Archeologische Kroniek bieden. Door jaarlijks een uitgave uit te brengen, kan iedereen (van leek tot professional) op een laagdrempelige manier kennis nemen van geboekte resultaten. In relatie tot onderzoeksrapportage en synthese is een archeologische kroniek een onmisbaar element en het werkt tevens draagvlakverhogend. Voorbeelden zijn de Archeologische Kroniek van Overijssel en Zuid-Holland. Van elk binnen de gemeenten uitgevoerd veldonderzoek wordt een korte samenvatting (met beeldmateriaal) geschreven en opgenomen in de kroniek. Samenvattingen worden aangeleverd door de gemeenten, die het als opdracht ook mee (kunnen) geven aan commerciële bedrijven die onderzoek uitvoeren.

Al enige tijd wordt er onder de Gelderse archeologen over 'de kroniek' gesproken, maar daar blijft het vooralsnog bij hoewel door velen nut en noodzaak wordt onderkend. Tijd is in dezen misschien wel *de* beperkende factor en in deze situatie kan de GAS inspringen, als stichting die de publicatie van de kroniek mogelijk maakt (fondsenwerving, centraal verzamelpunt van bijdragen, (beeld)redactie en drukbegeleiding). De GAS positioneert zich hiermee nadrukkelijk als een archeologiepartner, daar waar haar rol voor meerdere Gelderse archeologen nu onduidelijk is.

3 Oudheidkamers

De GAS als centraal Gelders archeologisch geweten, aanvullend op en ter ondersteuning van de provinciale archeologie, klinkt ook door in een mogelijke rol om Gelderse oudheidkamers en privé-collecties in beeld te brengen en (digitaal) te ontsluiten. Onbekend bij de archeoloog bevinden zich in dergelijke collecties soms prachtige voorwerpen en waardevolle gegevens omtrent de bewoningsgeschiedenis van een streek. De GAS kan fungeren als inventarisator, gegevensontsluitende instantie, vraagbaak (als schakel naar de professionele wereld) en adviesorgaan (conservering).

Een vaak gehoorde klacht van gemeenten is dat de vondsten die tijdens archeologisch onderzoek worden gedaan, na afloop van het onderzoek *linea recta* in een/het archeologische depot verdwijnen, daar waar juist behoefte is te pronken met het (verre) verleden. De GAS kan in dezen een ondersteunende of stimulerende rol vervullen.

4 'Hoe oud is deze steen?'

In lijn van het succes van *Tussen Kunst en Kitsch* vinden er soms zogeheten 'determinatiedagen' plaats. Op zondagen of in het weekend kan men dan die ene vuurstenen bijl of aardewerken pot aan een specialistisch oog laten onderwerpen. Enige structuur in determinatiedagen is er niet. De handschoen die de GAS kan oppakken is evident: organisator van reguliere determinatiedagen, of meeliften als archeologische tak binnen al bestaande, op kunsthistorische leest geschoeide determinatiedagen.

Determinatiedagen zijn niet alleen leuk voor bewoners om op een laagdrempelige manier iets over hun vondst(en) aan de weet te komen. Door bijvoorbeeld samen te werken met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed-Archis (landelijk meldt- en registratiesysteem van uitgevoerd veldonderzoek en diens resultaten) worden lacunes ingevuld. Feitelijk is het samen laten gaan van determinatiedagen en een registratie van vondsten een *must*, willen dit soort dagen ook een degelijk archeologisch belang dienen.

5 Ter leering ende vermaeck

MEMO

Draagvlak voor de archeologie begint bij de allerjongsten. Gelukkig wordt dit onderkend en zijn er archeologische lespakketten ontwikkeld. De Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN) speelt hier soms ook een rol in, zoals afdeling 17 (Zuidoost-Veluwe). De AWN trekt de lespakketten breder dan alleen het gemeentelijke, maar een meer regionale of provinciale invulling ontbreekt, evenals coördinatie en afstemming. Ook dit zou een taakveld voor de GAS kunnen zijn, al is dit een onderdeel dat in relatie tot bovenstaande koersen door al bestaande initiatieven minder urgent is.

6 Besluit

De toekomst van de GAS in dit memo concentreert zich vooral rond de kernbegrippen 'kennis', 'kennisoverdracht' en 'centraal punt' naast de provinciale archeologie. De oude taak van 'hoeder van het Gelderse archeologische erfgoed' wordt daardoor ingewisseld voor een volwaardige rol naast de beroepsarcheoloog waaruit een goede symbiose kan ontstaan. Wie de GAS is en wat zij doet, zal een vraag zijn die tot het verleden behoort. De koers in de toekomst hoeft niet één van bovengenoemde punten betreffen, maar kan natuurlijk ook een combinatie zijn. Dat verhoogt de herkenbaarheid en sorteert het meeste positieve archeologische effect.